

ARTICLE INFO

Received: 14th November 2022

Accepted: 21st November 2022

Online: 24th November 2022

KEY WORDS

Avtomatlashtirilgan xabarlash tizimi, avtomatlashtirish, dasturiy-texnik vositalar majmui.

FUQARO MUHOFAZASIDA AVTOMATLASHGAN XABARLASH TIZIMINI JORIY QILISH

Berdiyev Muzaffar Iskandarovich

O'zbekiston respublikasi Jamoat Xavfsizligi

Universiteti magistratura tinglovchisi

e-mail: Mbicheksizlik1987@gmail.com

Tel: +99894-018-29-30

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7359290>

ABSTRACT

Мазкур мақолада avtomatlashtirilgan xabarlash tizimining asosiy xususiyatlari va qurilishlari tahlil qilingan hamda fuqarolik mudofaasida mазкур tizimni avtomatlashtirish bўyicha takliflar berilgan.

Taraqqiyotning jadal rivojlanishi bilan birga tabiiy va texnogen xususiyatdagi favqulodda vaziyatlarning yildan-yilga ortib borishi har qanday mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini barqaror bo'lishiga jiddiy, salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa, xavfsizlik va barqarorlik rivojlanishini ta'minlash bo'yicha fuqaro muhofazasi tadbirlariga mutlaqo yangicha yondashishni taqozo etmoqda.

Fuqaro muhofazasi – harbiy harakatlar olib borish paytida yoki shu harakatlar oqibatida yuzaga keladigan xavflardan O'zbekiston Respublikasi, aholisini, hududlarini, moddiy va madaniy boyliklarini muhofaza qilish maqsadida o'tkaziladigan tadbirlarning davlat tizimi¹.

Favqulodda vaziyat yuz kelganda aholini zudlik bilan xabardor qilish uchun avtomatlashtirilgan xabarlash tizimi, apparat va dasturiy ta'minotdan foydalangan holda aholining katta guruhlariga SIP protokoli yordamida,

Ethernet liniyalaridan ovozli xabarlarni (SMS) avtomatik uzatish, balki xavfli ishlab chiqarish korxonalarini texnologik jihozlashning bir qismi sifatida va fuqarolik muhofazasi uchun ham joriy qilish mumkin.

Avtomatlashtirilgan xabarlash tizimi deganda tinchlik, harbiy harakatlar va favqulodda vaziyatlar yuz berganda, Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va fuqaro muhofazasiga mas'ul xodimlarga va aholining barcha qatlamlariga kerakli axborotlarni zudlik bilan qisqa fursatlarda yetkazib berishga mo'ljallangan texnik vositalar va apparat dasturiy ta'minot majmuasi tushuniladi.

Favqulodda vaziyatlarning oldini olish – oldindan o'tkaziladigan hamda favqulodda vaziyatlar ro'y berishi xavfini imkon qadar kamaytirishga, bunday vaziyatlar ro'y bergan taqdirda esa odamlarning hayotini asrab qolishga va sog'lig'ini saqlashga, atrof tabiiy muhitga yetkaziladigan zarar va moddiy talafotlar miqdorlarini

kamaytirishga qaratilgan tadbirlar majmui².

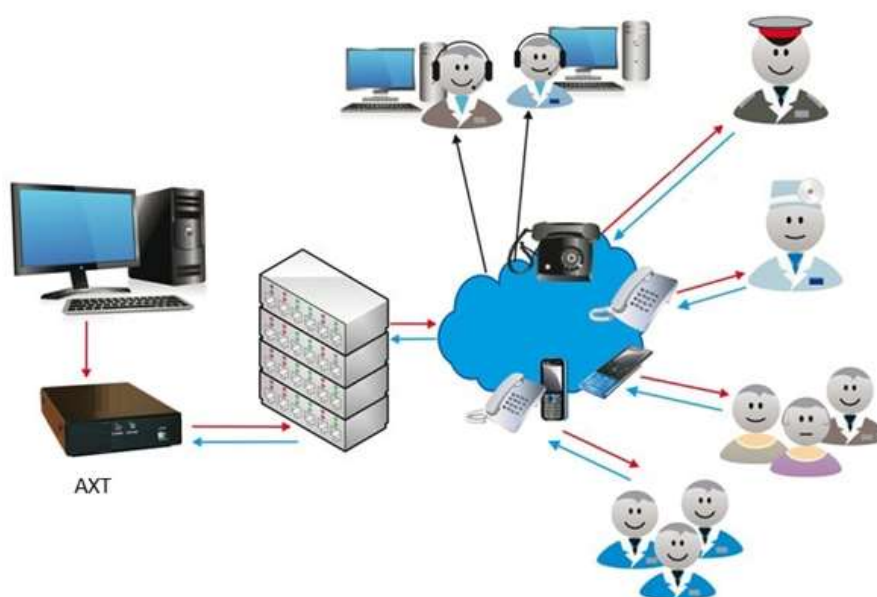
O'z vazifalariga qarab avtomatlashtirilgan xabarlash tizimi Respublika, viloyat, tuman, shahar, qishloq, mahalla hamda xavfli ishlab chiqarish korxonalarini texnologik jihozlashning bir qismi sifatida tuziladi.

Ushbu tizim majmuasi respublik hududidagi kechayu-kunduz tezkor navbatchilik tashkil kilingan joylarga o'rnatiladi.

Avtomatlashtirilgan xabarlash tizimiga shartli signallarni uzatish Favqulodda vaziyatlar vazirligi yoki viloyat Favqulodda vaziyatlar boshqarmalarining shahardagi va shahar tashqarisidagi punktlari apparatxonalaridagi maxsus apparatlardan foydalanish orqali amalga oshiriladi. Bunda xabardor qilinish lozim bo'lgan abonentlarning ma'lumotlar va xabarnomalar oldindan tayyorlangan holda operator kompyuterda saqlanadi. Xabarlarni yozib olish va uni qattiq diskda saqlash mumkin.

Asosiy boshqaruv dasturi bitta integratsiyalangan qobiqda ma'lumotlar bazasi va xabarlar matnlarini tayyorlash va onlayn tahrirlash, tizimni sozlash, joriy xabarni tinglash, bildirishnoma seansini boshlash va bildirishnoma jarayonini kuzatish, natijalarni ko'rish, shuningdek, avtomatlashtirilgan xabarlash tizimining ishlashi to'g'risidagi sessiya statistik hisobotini chiqaradi. Dasturda xabar berishni talab qiladigan ba'zi taxminiy vaziyatlar uchun oldindan tayyorlangan abonentlar ro'yxatini yaratish va ma'lumotlar bazasida saqlashni qo'llab-quvvatlaydi. Avtomatlashtirilgan xabarlash tizimi operatori tomonidan tanlangan ro'yxatlar va alohida abonentlarni bitta xabar bilan xabardor qilinishi mumkin. Bir vaqtning o'zida bir nechta xabarlarni uzatish (yuqori tezlikda ulanish doirasida) imkoniyati mavjud. Texnik sabablarga ko'ra xabarlar etib bormagan abonentlarga avtomatik ravishda qayta urinishlar amalga oshiriladi.

Avtomatlashtirilgan xabarlash tizimining ko'rinishi

Favqulodda vaziyatlar yuz berganda Fuqaro muhofazasiga mas'ul xodimlarga va Respublika aholisiga kerakli axborotlarni zudlik bilan qisqa fursatlarda yetkazib berish talab etiladi. Avtomatlashtirilgan xabarlash tizimida esa ushbu imkoniyatlar mavjud.

Avtomatlashtirilgan xabarlash tizimini qo'llash quyidagi vazifalarni hal qilishga imkon beradi:

- Ma'lumotlar bazasida xabardor qilingan xodimlar ro'yxatini avtomatik ravishda shakllantirish.
- Vaziyatga qarab, avtomatlashtirilgan jarayonlarni jadval bo'yicha yoki qo'lda boshqarish.
- Turli xil mobil operatorlarni qo'llab-quvvatlash: statsionar va mobil telefon, SMS xabarlar.
- Xabarni tinglash va tasdiqlash.
- Kompaniyaning axborot tizimidan abonentlar ma'lumotlarini import qilish.
- Ma'lumotlar bilan bog'liq bo'lgan barcha operatsiyalarni ro'yxatga olish.
- Barcha tizim ma'lumotlarini arxivlash va vaziyatni keyingi tiklash va tahlil qilish uchun arxivga shaffof kirish.
- Masofadan turib berilgan maxsus kodlar orqali tizimini ishga tushirish imkoniyati.
- Abonentlarning umumiy ma'lumotlar bazasidan xabarnomar ro'yxatini shakllantirish
- Telefon orqali bildirishnoma uchun ovozi xabarlarini yozib olish, SMS xabarlarini yuborish uchun matn shablonlarini tayyorlash.
- Darhol yoki belgilangan vaqtda avtomatik xabarlashni amalga oshirish.
- Bir vaqtning o'zida bir nechta abonentlarga xabarlar yuborish.
- Band va javobsiz raqamlarni aniqlash.

- Barcha telefon liniyalarining joriy holatini ko'rsatish.
- Tizim parametrlarini sozlash va o'zgartirish qulayligi.
- Tizimning ishlashi va hisobotlarni chop etish bo'yicha statistik ma'lumotlarni to'plash va saqlash.
- Xabarni yuborish, uni qabul qilish yoki muvaffaqiyatsiz urinishlar sonini ro'yxatdan o'tkazish, aniq vaqtlar bilan abonentlar ma'lumotlari va muvaffaqiyatsizlik sabablarini ko'rsatish (telefon javob bermayapti, liniya band).
- Moslashuvchan tizim boshqaruvi, shu jumladan masofadan turib.

Avtomatlashtirilgan xabarlash tizimi dasturiy ta'minoti nafaqat favqulodda vaziyatlar, harbiy harakatlar davrida balki kundalik faoliyat uchun ham ishlatilishi mumkin. Misol tariqasida xodimlarni rejalashtirilgan tadbirlar, kunlik takrorlanuvchi ma'lumotlarni va boshqa turdagi yangiliklardan xabardor qilish mumkin.

Rejalashtirilgan tadbirlardan xodimlarni xabardor qilish jarayonida. Xabardor qilishning avtomatlashtirilgan tizimi davriy rejalashtirilgan voqealar va boshqa holatlarda tashkilot xodimlari o'rtasida tezkor aloqani tashkil qilish uchun mo'ljallangan. Bunday tizimlar nafaqat telefon orqali, balki SMS-xabarlar orqali ham tashkilotning barcha yoki tanlangan xodimlarini imkon qadar tezroq xabardor qilish imkonini beradi.

Kunlik takrorlanuvchi ma'lumotlarni yuborishda, ko'pgina tashkilotlar va kompaniyalar ko'pincha bir xil turdagi ma'lumotlarni uzatish uchun ko'plab abonentlarni ommaviy ravishda xabardor qilish (boshqa tashkilot yoki bo'linmalariga telefon xabarlarini yuborish, bayramlar bilan tabriklash, ko'plab abonentlariga

rejadan tashqari o'zgarishi, ish sharoitlari va boshqalar haqida ma'lumot etkazish bo'lishi mumkin) muammosiga duch kelishadi. Ommaviy tarzda ma'lumot etkazish telefon, elektron pochta, SMS xabarlar bo'lishi mumkin, lekin, bu jarayonlar ko'pincha telefon orqali amalga oshiriladi. Ba'zan qabul qiluvchi tomon axborot xabarini olganligini tasdiqlashi talab qilinadi.

Buxgalteriya yaratadigan ro'yxatlar (masalan, aloqa operatori uchun hisob-kitoblar) asosida tizim avtomatik ravishda bir yoki bir nechta qarzdor telefonlarga qo'ng'iroq qiladi va ularga qarz miqdori haqida xabar beradi. Agar abonent javob bermasa yoki uning telefoni band bo'lsa, tizim bir muncha vaqt o'tgach qo'ng'iroqni takrorlaydi. Bildirishnoma natijalari qayd qilinadi.

Yuqoridagi muammolarni bartaraf qilish, avtomatlashtirilgan xabarlash tizim

tomonidan muvaffaqiyatli amalga oshirilishi mumkin, bu nafaqat katta ro'yxatdagi qabul qiluvchilarni tanlabgina qolmay, balki tez va samarali xabarnomani amalga oshiradi, tasdiqlashlarni qabul qiladi, barcha operatsiyalarni protokolga yozib oladi va chiqaradi. Xabarnoma natijalari bo'yicha statistik hisobot tayyorlaydi.

Fikrimizcha yuqorida taklif etilgan avtomatlashtirilgan xabarlash tizimi, fuqaro muhofazasi uchun belgilangan vazifalarning ayrim yo'nalishlari uchun mutlaqo yangicha yondashuv sifatida xizmat qiladi. Shuningdek, mazkur texnik yechimlarni ratsionalizatorlik yondashuvi orqali hal qilish va ularning ishlab chiqilishini mahalliyashtirish davlat byudjetini tejashga ko'maklashadi hamda tashkilotlar va kompaniyalarning faoliyati samaradorligini oshirish imkonini beradi deb o'ylaymiz

References:

1. O'zbekiston Respublikasi "Fuqaro muhofazasi to'g'risida"ga Qonuni, Toshkent, 2000-yil 26-may, 80-II-son.
2. O'zbekiston Respublikasi "Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni, Toshkent, 2022-yil 17-avgust, 790-son
3. O'zbekiston aloqa va axborotlashtirish agentligi bosh direktorining buyrug'i, 28.01.2003 yilda ro'yxatdan o'tgan, ro'yxat raqami 1211.